

1. dia cím: Bukovinai kirajzástól a braziliai Boldogasszonyfalváig

Szöveg: *Bukovina történeti-földrajzi régió, a mai Románia ÉK-i és Ukrajna DNY-i közös határán. Területe az évszázadok során többször cserélt gazdát.*

- *Tartozott a Moldvai Fejedelemséghez,*
- *a Lengyel királysághoz,*
- *a Török Birodalomhoz, majd a*
- *Habsburg Birodalomhoz.*
- *Az Osztrák-Magyar Monarchia szétesése után került a Román Királysághoz, a II. világháború befejeztével véglegesen kettévágva, megosztva Románia és a Szovjetunió, később Ukrajna között.*

2. dia Bemutatkozás,
utalás arra, hogy bukovinai kulturális székelységtudat a közösséghez tartozás szerint rendeződik.

3. dia Az állítás igazolására diagramon mutatjuk be a nevek alapján a 14,4% nációk szerinti megoszlását. Fontos megemlíteni, hogy egyenrangúak a magyar nevek viselőivel.

4. dia Az előadás célja: a bukovinai székelység sokoldalú bemutatása pl. a vázlatpontok alapján létrejöttének története, tudatának fontosabb jellemzői, a hagyományőrzésének, mint a fennmaradás eszközrendszerének elemei kerülnek ismertetésre.

5. dia A bukovinai székelyek történelmének fontosabb állomásai

A magyar történelem sajátosan sok szomorú fejezetében a legtöbb történelemírónk csak néhány sort szentel annak az eseménysorozatnak, melynek következményeként a madéfalvi veszedelem címen ismert székelymészárlás történt. Ahhoz, hogy a bukovinai székelyek sorsát elfogulatlanul megismerhessük, a madéfalvi veszedelem előzményeinek, lefolyásának és következményeinek ismerete is szükséges.

6 – 9 dia A KORNAK ÁLLAPOTJA

6. dia *A törökök kiűzetése és Rákóczi Ferenc szabadságszerető kurucainak legyőzése után a bécsi császári palotában Mária Terézia irányítja az Osztrák Összbirodalom sorsát s női ösztönszerűséggel párosult politikai rafinériájával nemcsak az osztrák és cseh, hanem a magyar főnemességet is maga mellé állítja.*

Bécs lesz a világ közepe - legalábbis a szegény magyar szemében - mert Magyarhon számára ezután nem Konstantinápolyból, hanem Bécsből küldik nyakára urait, parancsolóit.

A helyzet tehát lényegében csak annyit változott, hogy a törököt felváltotta a német.

Erdélyben ez a változás veszedelmesebb, mint Magyarországon, mert megszűnt az önálló erdélyi fejedelemség s ezzel együtt megszűnt az a mentsvár is, ahol másfél évszázad viharában gyakran oltalmat talált a szerencsétlen magyar.

A fejedelmi címet az osztrák császár, magyar király, de igazából „császárasszony” Mária Terézia viseli, aki összbirodalmának békéjét és jólétét tábornokai révén Erdélyre is kiterjeszti s hogy a nyomorgó, elszegényedett népet azzal akarja megörvendeztetni, hogy nagyfejedelmi rangra emeli Erdélyt.

Nem véletlen. hogy éppen Erdélyre esett ez a királynői kegy. Keleten egyre erősödik az orosz-török viszály, melynek következményei kiszámíthatatlanok s könnyen hozhatnak meglepetést a nagyhatalmi pozícióját féltve őrző Mária Teréziának.

Erdély tehát a birodalom végvára hízelgő címét kapja, és különösen a Székelyföld szorosait, hágóit a császári tábornokok meg akarják erősíteni. De úgy, hogy azok a katonák, akiknek a szorosok, hágók védelmét el kell lássák, lehetőleg ne kerüljenek pénzébe a bécsi kincstárnak.

7. dia Ilyen elgondolások alapján, s főleg azért is, mert a nemesség abban az időben a katonáskodás helyett a jövedelmezőbb majorsági gazdálkodással igyekezett gazdaságilag megerősödni - tehát felkelő hadseregre számítani nem lehetett - a védelmet biztosító hadsereget a nép fiaiból akarták megszervezni.

8. dia A bécsi udvarban kifundált szervezkedésére 1762-ben került sor, és annak végrehajtására Buccow tábornok, Erdély katonai parancsnoka kapott parancsot olyan értelemben, hogy az egész Keleti-Kárpátok vidékén szervezzen határőrséget és a katonának jelentkezőket mentesítse a jobbágyi szolgáltatások alól.

Erdély katonai és polgári kormányzása tehát a magyargyűlölő Buccow kezébe került. Mellette tevékenykedtek Bruckenthal Sámuel báró és gróf Nemes Ádám ítélőmester, majd később gróf Lázár János.

Észak-Erdélyben, a románok által lakott határvidéken a szervezésnek ez a módszere nem okozott nehézséget, mert a románok, hogy a jobbágyterhektől szabaduljanak, tömegesen jelentkeztek határőri szolgálatra.

9. dia A Székelyföldön azonban más volt a helyzet, mások voltak az adottságok.

A székelység ha szegény is volt, már eredetileg „nemes nemzet” kiváltságot élvezett, éppen a határőri szolgálataiért, melyet az Árpád-házi királyok óta saját tisztjei vezetésével, saját felszereléssel végzett.

Tehát a jobbágyi terhektől való mentesítés ígérete számára semmit sem jelentett. Az viszont, hogy az új határőri szervezetben német tiszték parancsnoksága alá helyezték, német vezényszóra fogják, s császári katonaruhát kelljen viselnie, ellenszenvet keltett.

Tehát nem fogadta el a Generál Kommandó (császári katonai parancsnokság) felhívását, hanem feltételekhez kötötte a részvételét s egyben kérte, hogy ősi szabadságjogait írásban is biztosítsák.

Legfőképpen pedig kérte, hogy ősi szervezettségét ne háborgassák, saját tisztjeit hagyják meg, és saját ruhájában (viseletében) magyar kommandóra katonáskodhassék, hazája határain kívüli hadviselésre pedig ne kényszerítsék.

10. dia A további fejleményeket Makkay György: „Erdély története” című könyvéből idézem.

„Rövid idő alatt áttekinthetetlen zűrzavar hatalmasodott el a Székelyföldön, Buccow nem tudott rendet teremteni s 1763 végén a királynő Siskovics József altábornagyot nevezte ki biztosnak.

Az új bizottság most már bevallottan kényszerrel alkalmazott, nem csak a szívesen jelentkező jobbágyokat, hanem a lófőket, darabontokat (lovas, gyalogos székelyeket) szabadosokat is besorozta, akiknek a határőri szolgálat nem hogy könnyebbséget nem jelentett, hanem eddigi terheiket csak növelte. A közhangulat ezek után szinte osztatlanul a toborzó hatóságok ellen fordult, még a jobbágyok egy része is úgy kezdett vélekedni, hogy nem lehet az jó, amit erővel akarnak a népre tukmálni."

A hosszú téli estéken összehangolódtak a székely nép, s a Gyergyóból Csíkszékbe érkező sorozóbizottság előtt a férfiak havasi szállásokra vonultak.

Ekkor követte el Siskovics a legszégyenteljesebb hibát és ezzel vett tragikus fordulatot az eddig inkább duzzogásszerű ellenállás.

Siskovics katonáival összetereltette a sorozáson meg nem jelent székelyek feleségeit, gyermekeit és csikorgó, vad hidegben, övig érő hóban a havasokba kergette őket a parancssal, hogy amíg a férfiakat nem hozzák sorozásra, ne merészeljenek falvaikba visszatérni.

A császári tiszt arra számított, hogy ilyen embertelen módszerekkel megtöri a népet.

Intézkedései azonban még növelték az ellenállást. Az erdőt járó háromszékiek hamarosan hírt szereztek csíki testvéreik sanyargatásáról, s a császáriak módszerein felháborodva nem csak élelmiszerekkel látták el a havasokba kényszerült népet, hanem arra is vállalkoztak, hogy közös tiltakozó gyűlésre csoportosan eljönnek Madéfalvára.

Mint fontos tényezőt hangsúlyozni kell, hogy még a hivatalos osztrák vizsgálóbizottság okmányai szerint is az ellenállás passzív jellegű volt és a székelyek semmiféle fegyvert nem vettek igénybe. De nem is gondoltak fegyveres ellenállásra a jóhiszemű emberek, akik abban bizakodtak, hogy a királynő asszonyi, anyai szívét írásos kérvényezéssel megpuhítják, s igazuk kiderül és a hatóságok igazságtalansága bebizonyosodik.

Ilyen előzmények után 1764.január első napjain tömegesen jöttek haza falvaikba a havasokra üldözöttek és tömegesen jöttek a háromszékiek is Madéfalvára, hogy ott a kérvényezés, deputációzás részletkérdéseit közös gyűlésen megbeszéljék, a kérvényeket aláírják és elküldjék „a legmagasabb helyre".

A gyűlés résztvevőit a madéfalvi székely családok szíves szeretettel vendégül látták, házaikban szállásolták el, és az egész nap tartó tárgyalás után azzal a tudattal tértek pihenőre, hogy másnap a még hiányzó írásbeli munkákat is elvégzik, befejezik.

11. dia *Néhány kilométerrel keletebbre, mint űzött vadak törtettek a Kárpátok rengetegében a menekülők, akik között sok volt a sebesült férfi, a férjét követő asszony és a szülőket követő gyermek. Hiányos öltözetben, élelem nélkül. Jó képzelőtehetség kell ahhoz, hogy ezeknek a menekülőknek nyomorúságos életét elképzeljük a januári dermesztő hidegben, az úttalan havasok világában, az örökös rettegetésben.*

De megdermed az élet az egész Székelyföldön is, amikor a borzalmas ember-mészárlás hírének meghallják s híre terjed annak, hogy a császárnő személyesen rendelte el a vizsgálatot és a „lázas” értelmi szerzőinek előkerítését parancsolta.

Megindulnak szimatolni a császári kopók. Sajnos néhányan a székelység közül elperdült érvényesülni vágyók, hatalmasok kegyét hajszóló árulók, akik képesek arra, hogy még a testvéreiket is eladják. Elegendő, ha valakinek családtagja, vagy rokona részt vett a madéfalvi gyűlésen, máris elfogják, viszik a fogarasi, szebeni tömlöcökbe a székelyek százait.

12. dia Aki idejében értesül a vádról, az menekülni próbál. Menekül a Madéfalváról elűzöttek után és a havasi szállásokon csatlakozik hozzájuk. A tavaszi olvadás után kilopakodnak az otthon bujkáló családtagok, az asszonyok és gyermekek is. Létszámuk nem állapítható meg pontosan, de a későbbi létszámadatokból következtetve ezernél többen lehettek. Ott gyülekeztek a csíki havasok legrejtettebb, legvadabb rengetegeiben, a Kárpátok nyugati oldalán. A keleti oldal már a moldvai román fejedelemséghez tartozott, ahol a bojárok voltak az urak. A bojárok pedig jól ismerték a székelyek munkabírását s nem szalasztják el a kedvező alkalmat, hogy birtokaikra olcsó munkaerőt szerezzenek. Tárgyalásokat kezdenek a menekültekkel és kedvezőnek látszó ígéretekkel, szabad költözködési joguk biztosításával becsalogatják őket „Móduvába”.

13. dia A bojár azonban még a hazai földesuraknál is elvakultabb kényúr. Megszokta népének mértéktelen leigázását jogaiknak semmibevevését, megfélemlített igénytelenségét, s a kezdeti ígérgetések után a székelyek erősen csalódnak. Nem kapnak igás állatot, szerszámot, amivel tudásuk szerint végezhetnék a munkát, de a hajcsárok eredményeket követelnek s megpróbálják erőszakkal kényszeríteni őket arra, hogy saját erejükkel műveljék meg a földeket. A helyzet tűrhetetlenné válik, és éppen a legkeservesebb lelki vívódások idején, több mint tízéves szolgáló megalázottság után jön a felhívás, hogy a töröktől 1774-ben nagyjából magyar hadsereggel megszerzett Bukovinába települjenek.

A Moldvából való áttelepítést egyes adatok szerint 1777-ben gróf Hadik András tábornok kezdeményezte.

Más adatok szerint 1776-ban már megjelentek az első székely telepések Bukovinában.

Mikecs László könyve Kisvárdai Gyula okleveles bizonyítékai alapján ezt az eseményt így ismerteti:

„Bukovina megszállását (1774-ben) Splényi báró tábornok intézte, színmagyar sereg élén.

Az első székely telepések 1776-ban jelennek meg Bukovinában. Ki hívta meg őket, ki vezérelte oda őket, nem lehet tudni. Oklevelek erről nem szólnak. Fogadjistenben a következő szájhagyományt hallottam róla – írja Földi István a könyvében: „Az a katonavezér, aki apáinkat béhozta, magyar volt.

Mikor ide bójáltak, így szolt hozzájuk: „Az legyen a határotok, amit egy lovas egy nap alatt körül tud nyargalni.”

Nagyon valószínű, hogy Splényi tábomok hívta meg azt a száz családot, akik 1776-ban Fogadjistent és Istensegítset, a két fohászszerű nevet viselő községet alapították a Szucsáva folyó partján, egymás szomszédságában.

Egyes állítások szerint a két község lakói a moldvai Szamoskából települtek át Bukovinába.

A betelepítés ezután 1784-ig szünetelt. Hadik András gróf, Erdély gubernátora ekkor tett javaslatot a császári és királyi udvari haditanácsnak, mint Bukovina és Galícia főkormányzója, hogy a Moldvába vándorolt székelyeket Bukovinába telepítsék.

A haditanács a javaslatot elfogadta és annak végrehajtását megparancsolta. „Bedeáus császári kapitányra hárult a feladat, hogy Moldvában felkutassa a kibujdosott székelyeket és őket szépszerével, ha szükségét látná erőszakkal is Bukovinába hozza.”

Amint a fenti idézetből látszik, az osztrák császári ház még mindig a parancsolgatás módszerét alkalmazta. Ezzel azonban ezúttal se ért el eredményt, mert a menekültek felkutatását I. Maurocordato moldvai fanarióta fejedelem megakadályozta s így a kiküldöttek dolguk végezetlenül tértek vissza.

14. dia Sokkal eredményesebb munkát végzett Mártonffy Mór minorita páter, aki Fogadjistenben és Istensegítsen lelkipásztorkodott s szőlővesszők beszerzésének ürügyével kereste fel a Foksán környéki telepeket. Tőle értesültek a székelyek szavahihetően a bukovinai település lehetőségeiről, követendő módjáról. El kell ismerni, hogy a császári parancsnokság ezúttal minden ígérletét betűről-betűre betartotta.
A hirdetett és a moldvai székelyekkel közölt feltételek az alábbiak voltak: (a 14. dia szövege)

15. dia A dián látható térkép és szöveg, továbbá a falvak vázlatos térképeinek megtekintésével az új világ alapításának hangulatát mutassuk be!

Az államtól kapott kölcsönöket a székelyek takarékosan használják fel. Hajlékaikat a Székelyföldön szokásos „kaláka” rendszerrel a közeli erdők faanyagából maguk építik, maguk készítik a gazdasági szerszámok zömét s az akkori idők és az ottani lehetőségek szerint jól gazdálkodnak.

Munkájukra emlékeznek a moldvai bojárok is, akik most jobban megbecsülik őket, mint akkor, amikor kiszolgáltattott árendásaik voltak s csépléshez, őszi betakarodáshoz meghívják, megfizetik a rendes napszámot, vagy részesedést adnak. Ez is elősegíti az új hazában való gyarapodást, a régi kerékvágásba való visszazökkenést.

Lassan hegedni kezdenek a sebek. Az idő elmosza a szomorú emlékek egy részét, a hatóságok részéről megnyilatkozó, nem egészen önzetlen segítő szándék óvatos bizalmat ébreszt az emberekben. Kezdi hinni, hogy tényleg vége szakadt a bosszúra éhes üldözéseknek.

Csak egyet nem értenek. Miért nem jutnak közelebbi kapcsolatba az otthon lévőekkel? Mert az még érthető volt, hogy nagy a távolság, és az akkori közlekedési viszonyok között hetekbe telt volna a régi hazát megjárni, de azt már nehezebb szívvel tapasztalták, hogy a császári hatóság éberem figyel, hogy kikkel érintkeznek, hová mennek, kik látogatják őket, s ha hazai emberek érdeklődnek utánuk, azokat eltanácsolják.

A madéfalvi híres ellenállók lassan sírba szállnak, a már bujdosás közben felnövekvő fiatal generációnak pedig keményen meg kell küzdeni az elvadult, vagy talán még sohasem művelt bukovinai földdel.

Helyzetük általánosságban se nem jobb, se nem rosszabb az osztrák birodalom többi lakójáénál. Ott, ahol a közelben nagybirtok van, ott gonosz a bánásmód. Ilyen helyzet lázítja a Józseffalván lakókat, akik kiszolgáltatottságuk miatti elkeseredésükben részben visszaszöknek Moldvába. Telephelyeiket a falu akkori urai románokkal telepítik be, s így a tiszta székely faluból vegyes lakosságú település lesz.

16. dia Létszámadatok: lásd a dián

Szöveg:

Nagyon érdekes és elgondolkoztató, nagyrészt hiteles létszámadatokat sorol fel Mikecs László a népszaporulatra vonatkozólag. Feljegyzései szerint 1786-ban, amikor a Bukovinába telepítés befejeződött, 2687 székely élt az öt községben. Kiss Károly hadnagy adatai szerint 1824-ben már 5449-en voltak. Tehát egyetlen emberöltő alatt megduplázódott a létszám. Gegő 1838-ban 7-8000-re becsülte a létszámukat, de ez kicsit túlzottnak vehető. Viszont az 1880-as osztrák népszámlálás adatai hitelesek. Eszerint 9887 a létszám, s ugyancsak népszámlálás állapítja meg, hogy 1910-ben 11860-an és 1920-ban kereken 16000-en vannak.

A jobbágyfelszabadítás a földesúri visszaéléseket nagyrészt megszünteti, és a székely falvak élete felfelé ível. Nehézséget mindössze az okoz, hogy a nagy szaporulat, a nyolc-tíz gyermek, sőt tizenöt gyermek miatt a birtokok felaprózódnak.

Becsületükre szolgál azonban az, hogy a birtokfelaprózódás miatt nem kezdtek egyke rendszert, hanem inkább az igényeket csökkentették, még jobban megfogytak a dolog végét, és külső szolgálatokra is vállalkoztak.

17. dia KIRAJZÁS

Szöveg: A túlnépesedés okozta nehézségeken a századfordulóban Magyarország is próbál segíteni.

Erdélybe Déva vidékére és Dél-Magyarországon a Duna mellé visszatelepítést szerveznek most már az osztrák kormánnyal kötött közös megállapodás alapján. A bukovinai sziget székely szaporulata azonban csakhamar újratelepíti a régi hazába visszatértek üresen maradt hajlékait, s az Al-Dunától egész Dél-Amerikáig ismét jut az újabb népfölöslegből.

Az al-dunai hazatelepítés az Al-Duna szabályozásának idején, 1883-ban történt. Úgy kezdődött, hogy a bukovinaiak küldöttséget indítottak Magyarországra, és kérték a hazatelepítésüket. Itthon a milleneumi gondolattól fűtve, de bizonyos politikai mellékgondolatoktól is vezérelve Tisza Kálmán kormánya felkarolja a hazatelepítést, s 1883. március 30-tól május 11-ig, mintegy 4000 embert hoznak át Magyarországra.

Ezeket a székelyeket Pancsova vidékén, Hertelendyfalván, Sándoregyházán és Nagygyörgyfalván telepítették le.

Az új lakhely azonban veszedelmesen benne volt a Duna árterületében, s onnan megelőzőleg már sváb és tót telepesek megszöktek, mert munkájuk hiábavalónak bizonyult. Így járnak később a székelyek is, akik 1888-ban

részben visszatérnek Bukovinába, részben a bácskai, sváb és horvát falvakban húzódtak meg, ahol későbbi időkben felszívódtak, beolvadtak.

18 – 19. dia Szöveg: Az **erdélyi visszatelepítés** szerencsésebb volt. Ezt 1910-ig 1883-tól kisebb megszakításokkal bonyolították le.

Főleg Gyorokra, Dévára, Vajdahunyadra, Babsára, Vicére, Magyar-megyére, Marosludasra, Sztrígyszentgyörgyre és Csernakeresztúrra telepítettek mintegy 5500 embert. Ezt a csoportot szokták általánosságban dévaiaknak nevezni.

Megemlítendő még, hogy az Al-Duna vidékére települtekkel a Bukovinában maradtak alig tartottak kapcsolatot, viszont a dévaiakkal a kapcsolat végig megmaradt, egymást számon tartották. és a dévaiak közül többen csatlakoztak a bukovinaiakhoz, amikor 1941-ben a Bácskában, majd később Tolna, Baranya és Bács-bodrog megyékbe települtek.

20. dia Kanada és Brazília (Boldogasszonyfalva)

A linken megtekinthető Solymár Imre írása.